

Ibsen had zijn pr goed voor elkaar

Brieven tonen Henrik Ibsen als assertieve professional

Met toneelstukken als 'Spoken' en 'Een poppenhuis' wist Henrik Ibsen (1828-1906) zijn tijdgenoten flink op stang te jagen. Een geslaagde bloemlezing uit zijn brieven laat zien dat de Noor niet alleen als toneelschrijver, maar ook als pleitbezorger van zichzelf zijn tijd vooruit was.

Sofie Messeman

Wie in deze bloemlezing op zoek gaat naar Ibsens privéperikelen, vindt niets van belang. Een paar bezorgde brieven aan echtgenote Suzannah Tørensøn en aan zoon Sigurd, een handvol licht geëxalteerde brieven aan drie jonge dames – Emilie Bardach, Hildur Andersen en Rosa Fitinghoff – maar daar houdt het op. De waarde van dit boek ligt dan ook niet op het private vlak, maar op dat van Ibsens kunstenaarschap, dat in deze selectie in al zijn aspecten – hartstochtelijk, zakelijk en soms quasi-hilarisch – beëldend naar voren komt.

Ibsen was een zeer gedreven schrijver en een vastbesloten theaterhervormer. In een constante brievenstroom hield hij zijn uitgever Frederik Hegel op de hoogte van de voordeelingen van zijn stukken. Zijn toneelopvattingen besprak hij met de Noorse toneelschrijver Bjørnstjerne Bjørnson en de Deense cultuurfilosoof Georg Brandes.

Beiden verdedigden Ibsen wanneer toneelstukken als 'Een poppenhuis' of 'Spoken' groot schandaal veroorzaakten omdat ze de ingesloten burgerlijke ideeën ter discussie stelden. Het feit alleen al dat in 'Een poppenhuis' een vrouw haar man verliet, was voor het grote publiek van toen voldoende reden om geschokt te zijn. 'Spoken' (voor Ibsen het onvermijdelijke vervolg op 'Een poppenhuis') veroorzaakte dan weer een schandaal omdat Ibsen daarin op een cynische manier toonde hoe het een vrouw vergaat die noodgedwongen wél bij haar (losbandige) echtgenoot blijft.

Tal van brieven gaan over de Noorse mentaliteit, die nog niet klaar was voor Ibsens 'samtidsdramaer': toneel-

stukken over de huidige tijd. Het Noorse publiek focuste op 'het morele', terwijl Ibsen gewoon realistisch theater wilde maken over gebeurtenissen die zich als het ware bij de burenheden kunnen afspelen. Hij wilde 'de lezer het gevoel geven dat hij een stukje werkelijkheid ervoer'.

Ibsen haalde bijzonder zwaar uit naar de Noorse bekrompenheid, vooral toen zijn zoon Sigurd met zijn buitenlandse diploma's niet werd toegelaten tot een Noorse universiteit: "Voor de zwarte theologenbende die momenteel de touwtjes in handen heeft bij het Noorse ministerie van Kerkzaken en Onderwijs, zal ik bij gelegenheid een passend literair gedenkteken oprichten." Dat deed hij ook, in de figuur van de weinig verheffende dominee Manders in 'Spoken'.

Onophoudelijk herhaalde Ibsen dat hij afstand tot zijn vaderland nodig had om zijn vernieuwende werken te schrijven. Hij verliet Noorwegen in 1864, om er pas 27 jaar later terug te keren. Daarover schreef hij in 1870: "Men moet afstand nemen van hetgeen men wil commentariëren: de zomer beschrijf je het best op een winterdag."

Deze brieven tonen Ibsen niet alleen als gedreven toneelvernieuwer, maar ook als iemand die alles op alles zette om als schrijver door het leven te gaan. Zo richtte hij zich zonder scrupules tot de koning om een jaarlijks stipendium te vragen. In 1860 en 1863 mislukte dat, maar in 1866 werd hem een jaarlijkse toelage toegekend, die hem in staat zou stellen 'uitsluitend van zijn roeping als schrijver te leven'.

Ibsen hield ook de recensies over zijn werk nauwlettend bij. Wie positief over zijn werk schreef, kreeg een dankbrief, maar wie een onvertogen woord van kritiek had, kon rekenen op een berisping. Een negatieve bespreking van 'Peer Gynt' door recensent Clemens Petersen, pareerde Ibsen met een scheldbrief aan zijn vriend Bjørnson: "Als ik in Kopenhagen was en ik kende daar iemand die zo goed bevriend was als jij met Clemens Petersen, dan had ik hem nog liever zijn hersens ingeslagen dan dat ik hem zo'n wandaad had laten begaan". Een andere onhebbelijkheid van Ibsen was dat hij zonder goede mensen aanspraak om onderscheidingen te vragen. De Deense advo-

caat Klubien moest ervoor zorgen dat hij de 'Dannebrogorde' kreeg, de Egyptische opperstalmeester dat hij een onderscheiding van de kalief ontving. "Het zou mijn positie in Noorwegen zeer ten goede komen".

Toen de Duitse redacteur Emil Jonas 'De pijlers van de samenleving' wilde inkorten, reageerde Ibsen furieus: "Zelfs de grootste literaire prutsers begrijpt dat dit een stuk is waar geen enkele rol en geen enkele dialoog uit geschrapt kan worden". Woedend droeg Ibsen Jonas op om op de affiche te vermelden: 'Verminkt door Emil Jonas'. In deze brieven ontpopt Ibsen zich met andere woorden tot zijn eigen literaire agent avant la lettre.

Terecht schreef Ibsen ook tal van klachtenbrieven over de schending van zijn auteursrechten. "Zolang er tussen Duitsland en de Scandinavische landen op het gebied van literaire aangelegenheden geen verdrag is afgesloten, zijn wij, Scandinavische schrijvers, hier volkomen rechteloos." Ibsens inspanningen om voor zijn werk naar behoren betaald te worden, legden hem geen windeieren. Eind negentiende eeuw beschikte hij over een kapitaal van 166 000 kronen, omgerekend anderhalf miljoen euro.

In zijn buitengewoon nuttige inleiding over de geschiedenis van Noorwegen en het oeuvre van Ibsen, licht vertaler Rob van der Zalm ook toe waarom hij welke brieven selecteerde. Uit de drieduizend brieven die Ibsen ooit heeft geschreven, heeft hij er samen met collega-vertalers Jeanne Dullaert en Suze van der Poll tweehonderd geselecteerd. Uitgangspunt was 'recht te doen aan alle facetten van Ibsens persoonlijkheid en schrijverschap'. Daarin zijn de vertalers met brio geslaagd.

Boeken

Henrik Ibsen: De zomer beschrijf je het best op een winterdag. Brieven. Geselecteerd, vertaald, ingeleid en van commentaar voorzien door Suze van der Poll en Rob van der Zalm, in samenwerking met Jeanne Dullaert-van Tol en Sjoukje Marsman, Privé-Domein nr. 273, De Arbeiderspers, ISBN 978902955201

'Spoken' wordt nog tot 8 mei 2011 opgevoerd door Toneelgroep Amsterdam.

Schandaalstukken maakten Ibsen wereldberoemd

Henrik Ibsen werd geboren op 20 maart 1828 in het Noorse Skien. Op 15-jarige leeftijd verliet hij zijn ouderlijk huis, om er nooit terug te keren. In 1851 werd hij huisschrijver voor het theater van Bergen, in 1858 directeur van het nieuwe Noorse Kristiania Theater. In hetzelfde jaar huwde hij Suzannah Thoresen. De Ibsens verhuisden in 1864 naar Rome en woonden 27 jaar in het buitenland. 'Brand' (1866) en 'Peer Gynt' (1867) werden goed onthaald, maar echt wereldberoemd werd Ibsen met de schandaalstukken 'Een poppenhuis'

(1879), 'Spoken' (1881) en 'Een vijand van het volk' (1882). Later volgden 'Rosmerholm' (1886) en 'Hedda Gabler' (1890). In 1891 keerden de Ibsens definitief naar Noorwegen terug. Henrik Ibsen overleed op 23 mei 1906.

Zonder enige gêne bedelde Ibsen om subsidies en om onderscheidingen

Henrik Ibsen als jonge man

